

FAOL O'QITISH TEXNOLOGIYALARI ORQALI BILIMNING MUSTAHKAMLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY-ASOSIY MUAMMOLARI .

Yo'ldasheva Muhayyo Saparbayevna
Urganch tuman 3-son politexnikumi
O'quv ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy pedagogikada faol o'qitish texnologiyalarining o'rni, bilimning mustahkamligini ta'minlashda ularning nazariy asoslari, amaliy imkoniyatlari va dolzarb muammolari tahlil etiladi. Ta'lim jarayonida o'quvchi faolligini oshirish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish, o'zlashtirishni chuqurlashtirishga xizmat qiluvchi metodlarning samaradorligi ilmiy adabiyotlar va amaliy tajriba asosida ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: faol o'qitish texnologiyasi, kompetensiya, mustahkam bilim, pedagogik innovatsiya, interfaol metod, refleksiya, konstruktivizm.

Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimiga qo'yilayotgan talablar, avvalo, o'quvchilarning mustaqil fikrlay olishi, ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishi va o'z bilimni amaliyotga qo'llay olishini taqozo etadi. An'anaviy o'qitish jarayoni ko'pincha bilimni o'quvchiga tayyor holda yetkazishni ko'zlagan bo'lsa, zamonaviy ta'lim konsepsiyasi o'quvchining faol ishtirokiga asoslangan o'qitish texnologiyalariga tayangan holda tashkil etiladi. Faol o'qitish texnologiyalari ta'lim jarayonida o'quvchining subyekt sifatida qatnashishiga, fikrlash faoliyatining faollashishiga, o'quv materialining chuqur va mustahkam o'zlashtirilishiga xizmat qiladi. Shu bois, ushbu texnologiyalar orqali bilimning mustahkamligini ta'minlashning nazariy va amaliy masalalarini ochib berish hozirgi kunda muhim ilmiy-pedagogik vazifa sanaladi.

Pedagogik texnologiya – bu ta'lim jarayonini aniq maqsadga yo'naltirilgan, tizimli, samaradorligi kafolatlangan tarzda tashkil etish metodlari, vositalari va shakllarining majmuidir. Faol o'qitish texnologiyasi esa o'quvchilarning faol fikrlashi, mustaqil izlanishi va amaliy faoliyatga jalb etilishini ta'minlaydigan ta'lim jarayonini anglatadi.

Faol o'qitish nazariy asoslarini konstruktivizm tashkil etadi. Ushbu nazariyaga ko'ra:

- bilim tashqi manbadan tayyor holatda olinmaydi,
- o'quvchining individual tajribasi asosida qayta yaratiladi,
- o'qituvchi esa bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi rolini bajaradi.

Demak, konstruktivistik yondashuv faol o'qitishning metodologik asosini tashkil qiladi. Faol ta'lim jarayoni psixologik jihatdan:

- motivatsiyani kuchaytirish,
- diqqatning barqarorligini ta'minlash,
- qisqa muddatli xotiradan uzoq muddatli xotiraga o'tishni faollashtirish,
- analitik va kritik fikrlashni rivojlantirish kabi jarayonlarga tayanadi.

Bu jarayonlar o'quv materialining mustahkam o'zlashtirilishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Interfaol metodlar o'quvchilarning o'zaro muloqoti, fikr almashinuvi orqali yangi bilimlarni o'zlashtirishga qaratilgan. Eng samarali interfaol metodlar quyidagilar:

- "Aqliy hujum"
- "Klaster"
- "Debat"
- "Baliq skeleti"
- "Insert"
- "Case-study"
- "Blits-so'rov"
- "Jigso" (Guruhlar almashinuvi)

Bu metodlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, muammoni hal qilish, muloqot qilish, hamkorlikda ishlash kompetensiyalarini shakllantiradi. Muammoli ta'lim o'quvchilarni izlanishga undaydi. Muammo qo'yilishi orqali ular:

- yechim variantlarini topishga,
- mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga,
- ilmiy izlanish ko'nikmalarini shakllantirishga harakat qiladi.

Muammoli vaziyatlar orqali olingan bilim ancha mustahkam bo'ladi. Loyihaviy metod o'quvchilarning uzoq muddatli izlanish, amaliy faoliyat va natija yaratish jarayoniga asoslanadi. O'quvchi loyiha ustida ishlarkan: ma'lumot izlaydi, tahlil qiladi, xulosa chiqaradi, amaliy yechim yaratadi. Bu jarayon bilimni mustahkamlaydi va amaliyotga yo'naltiradi.

Zamonaviy ta'limda raqamli texnologiyalarsiz faol ta'limni tasavvur qilish qiyin:

- virtual laboratoriyalar
- ta'limiy platformalar (Khan Academy, Moodle, Coursera)
- interfaol testlar
- simulyatsiyalar

o'quv jarayonini jonlantiradi, qiziqishni oshiradi va bilimni mustahkamlaydi.

Bilimning mustahkamligining ta'min lashning nazariy asoslariga o'qitishda sistemalilik tamoyili, takrorlashning psixologik mexanizmlari, faol fikrlash orqali mustahkamlash, refleksiya kiradi. O'qitishda sistemalilik tamoyili:

Mustahkam bilim uchun ta'lim jarayoni tizimli bo'lishi shart:

- mavzular o‘zaro mantiqiy bog‘langan bo‘lishi,
- har bir bosqich avvalgisi ustida qurilishi,
- yangiliklar mavjud bilimga tayanishi,
- takrorlash muntazam bo‘lishi.

Takrorlashning psixologik mexanizmlari:

Psixologik tadqiqotlar takrorlash chuqur o‘zlashtirishning asosiy omili ekanini tasdiqlaydi:

- davriy takrorlash,
- spiral takrorlash,
- faol takrorlash, bilimni uzoq muddatli xotirada saqlanishiga xizmat qiladi.

Faol fikrlash orqali mustahkamlash:

O‘quvchi nafaqat eshitishi yoki ko‘rishi, balki:

- muhokama qilishi,
- amalda qo‘llashi,
- muammolar yechishi orqali bilimini mustahkamlashi ancha samarali.

Refleksiya – o‘quvchining o‘z ta’lim faoliyatini tahlil qilishi. O‘quvchi o‘z bilim darajasini baholaganida:

- bo‘sh joylarini aniqlaydi,
- o‘z-o‘zini tuzatadi,
- bilimlar yaxlitlashadi.

Refleksiya faol o‘qitish texnologiyalarining ajralmas qismidir.

Faol o‘qitish texnologiyalari orqali bilim mustahkamligini ta’minlashning asosiy muammolari : Ko‘plab o‘qituvchilar yangi metodlarni nazariy bilsada, amaliy qo‘llashda:

- vaqtni boshqarish
- guruhlarini tashkil qilish
- baholash mezonlarini belgilashda qiyinchiliklarga duch keladi.

Interfaol texnologiyalar samarasi ko‘pincha:

- internet tezligi
- raqamli qurilmalar
- interaktiv doska
- multimedia vositalari yetishmasligi bilan cheklanadi.

Ba’zi o‘quvchilar yuqori faollik ko‘rsatsa, boshqalar sust bo‘ladi. Bu esa guruh ishida teng ishtirokni ta’minlashni qiyinlashtiradi. Faol metodlar ko‘proq vaqt talab qiladi. Maktab va universitetlarda dars soatlarining cheklanganligi muammodir. An’anaviy baholash tizimi asosan test va og‘zaki javoblarga tayanadi. Faol ta’limda esa:

- jarayon bahosi,

- loyiha natijasi,
- jamoaviy ish,
- kreativlik

singari mezonlar qo‘llanishi kerak. Bu esa baholashni murakkablashtiradi.

Muammolarni echimi bo‘yicha tavsiyalar beradigan bo‘lsak :

1. O‘qituvchilar uchun malaka oshirish tizimini takomillashtirish kerak.

- interfaol metodlar bo‘yicha amaliy seminarlar
- ustoz-shogird tizimini kuchaytirish
- master-classlar va treninglar o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshiradi.

2. Ta’lim muassasalarini texnik jihozlash kerak.

- zamonaviy kompyuterlar
- planshetlar
- internetga keng polosali ulanish
- interaktiv doskalar ta’lim samaradorligini oshiradi.

3. O‘quvchilar faolligini oshirish strategiyalari

- rag‘batlantirish
- jamoaviy o‘yin elementlari
- motivatsion muammolar
- rol o‘ynash metodlari o‘quvchining darsga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi.

4. Baholash tizimini modernizatsiya qilish

- kompetensiyaga asoslangan baholash
- portfel metodikasi
- reyting tizimi bilimni yanada aniq va adolatli baholash imkonini beradi.

Faol o‘qitish texnologiyalari zamonaviy ta’limning poydevori bo‘lib, o‘quvchining bilimni mustaqil o‘zlashtirishi, mantiqiy va kreativ fikrlashi, hamkorlikda ishlashi kabi kompetensiyalarni shakllantiradi. Bunday metodlar orqali olingan bilim ancha mustahkam bo‘ladi, chunki u o‘quvchining bevosita faol ishtiroki, izlanishi va fikrlashi orqali hosil bo‘ladi. Shu bilan birga, faol o‘qitish metodlarini joriy etishda qator nazariy va amaliy muammolar mavjud. Ularni bartaraf etish ta’limning sifatini oshirish, o‘quvchilarning raqobatbardoshligini ta’minlash uchun dolzarb ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yo‘ldoshev J., Hasanboeva O. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat — Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
2. Sayidahmedov N. Pedagogik texnologiyalar asoslari. — Toshkent: Fan, 2019.

3. Xoliqberdiyev K. Interfaol ta’lim metodlari: nazariya va amaliyot. — Toshkent: Nodirabegim nashriyoti, 2021.
4. Ziyomhammadov B., To‘xtaxo‘jaev K. Pedagogik innovatsiyalar va zamonaviy o‘qitish texnologiyalari. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
5. Mirziyoyeva S. Oliy ta’limda interfaol metodlardan foydalanish metodikasi. — Toshkent: Innovatsion ta’lim, 2022.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–3775-son qarori. Ta’lim tizimini rivojlantirish strategiyasi haqida. — 2021.
7. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. — 2020.